

Arbo, duikarbeid en vrijwilligers

Samenvatting van het
advies aan de NOB

30 april 2021

Veilig duiken

Als leden van een duikvereniging op zoek gaan naar de sepia's bij de Zeelandbrug zullen zij waarschijnlijk niet denken aan veiligheidsregels van de Arbowet, maar zij volgen wel allerlei andere voorschriften die veilig duiken mogelijk moeten maken.

De grote duikorganisaties CMAS, PADI, SSI en NOB hebben al hun opleidingen beschreven in leerboeken of standaarden. Naast de beschrijving van de vereisten voor het verkrijgen van verschillende certificaten zijn daar ook veiligheidsvoorschriften, theorie en de nodige procedures in verwerkt. In de Europese normen (NEN-ISO 24801, 24802, 24803) vinden we de meeste van die voorschriften terug.

Of iedereen zich altijd aan de voorschriften houdt, weten we natuurlijk niet, maar gezien het geringe aantal duikongevallen in Nederland, mag je aannemen dat er redelijk veilig gedoken wordt.

Buiten verordeningen waar wel of niet gedoken mag worden, zijn er in Nederland geen wettelijke regels voor het sportduiken. Iedereen mag zich al of niet gecertificeerd te water begeven, maar doet dat dan in principe ook voor eigen rekening en risico.

Arbo en 'arbeid'

Er zijn wel regels voor duiken als er sprake is van arbeid of werkzaam zijn voor iemand anders. Die zijn terug te vinden in de Arbeidsomstandighedenwet (Arbowet) en het Arbeidsomstandighedenbesluit (Arbobesluit). Veel van die regels zijn weer uitgewerkt in veiligheidsvoorschriften, trainings- en opleidingseisen.

Het is duidelijk dat werkzaamheden aan een pijpleiding vanuit een duikklok op de bodem van de zee, arbeid is in de zin van de wet, maar of onderwaterfoto's maken voor de actie van Natuurmonumenten in de Oosterschelde arbeid is, staat nergens. Dat geldt ook voor een duikbegeleider (divemaster of 3* duiker) die tijdens een toertje onder water de weg wijst.

Wat zegt Arbo over duiken

De Arbowet zegt dat werkgevers verplicht zijn te zorgen voor veilige werkomstandigheden. In die wettelijke voorschriften komen aan de orde:

- risico inventarisatie en evaluatie (RI&E);
- de aansluiting bij een Arbodienst;
- de betrokkenheid van een bedrijfsarts;
- aanstelling van een preventie medewerker;
- voorlichting bedrijfshulpverlening.

Onder werkgever verstaat de wet eenieder die in commerciële zin een bedrijf heeft. Groot of klein maakt niet uit; de wet geldt voor bedrijven en voor zzp'ers. Ook voor vrijwilligers, uitzendkrachten of stagiaires moeten net als voor overige werknemers veilige werkomstandigheden gecreëerd worden.

Daarnaast zijn er extra voorschriften voor werkzaamheden die bijzondere risico's met zich meebrengen zoals gevaarlijke stoffen, fysieke belasting, straling en ook duikarbeid.

In het Arbobesluit worden aan duikarbeid de volgende eisen gesteld:

- verplichte medische keuring;
- vakbekwaamheid (beroeps)duikerarts;
- opleidingseisen en (her)certificering voor duikarbeid, A, B, en C certificaat;
- inrichting duikarbeid, reserveduiker, duikploegleider, logboek;
- melding bij duikarbeid dieper dan 9 meter of stroming of ander omstandigheden;
- aanwezigheid van een compressiekamer bij duiken dieper dan 15 meter.

Deze voorschriften zijn verder uitgewerkt in allerlei certificatie documenten.

Voor vrijwilligers bij vereniging of sportorganisaties (dat zijn dus andere vrijwilligers dan bij een commercieel bedrijf) gelden alleen de extra voorschriften uit het Arbobesluit. In geval van duikarbeid dus het bovenstaande lijstje.

Artikel 6.13 lid 3 van het Arbobesluit maakt op die bijzondere eisen voor duikarbeid een uitzondering voor SCUBA-instructie aan sportduikers. Die uitzondering geldt dus niet alleen voor de duikvereniging maar ook voor een commerciële duikschool. Bij SCUBA-instructie aan sportduikers gelden alleen de volgende vier voorschriften uit de artikelen 6.14 en 6.15:

- medische geschiktheid (maar geen keuring);
- voldoende lucht van goede kwaliteit;
- een geschreven werkinstructie en noodplan;
- een eerste hulpuitrusting.

Voor dieper duiken dan 50 meter geldt deze uitzondering niet.

De eisen die in dit rijtje staan zijn veel minder dan de veiligheidseisen die in de opleiding aan sportduikers worden geleerd.

De Arbowet heeft vreemde gevolgen

Uit de brochure van het Ministerie van SZW *Sportduikinstructie en de regels* uit 2013 en uit een tweetal opgelegde boetes valt op de maken dat de Inspectie SZW vrijwel alle bezigheden onder water als arbeid ziet.

De regels van de Arbowet en het Arbobesluit zouden dan tot gevolg hebben dat bij een schoonmaakactie van een duikvereniging alle duikers een beroeps-certificaat A moeten hebben, medische gekeurd moeten zijn door een beroepsduikerarts en een reserveduiker en duikploegleider op de kant moeten hebben. Als men dieper dan 15 meter duikt zou er zelfs een compressietank op de kant moeten staan. Voor (amateur) archeologen die helpen bij het zoeken naar materiaal of duikers die de ruiten schoonmaken in een aquarium zouden dezelfde maatregelen gelden.

Die voorschriften zijn onbegrijpelijk als we bedenken dat aan SCUBA-instructie voor sportduikers alleen de vier vermelde voorwaarden worden gesteld. Die instructie gaat bovendien dieper dan 15 meter.

De veiligheid bij het duiken is met zulke regels niet gediend. Een beroepsduiker A is niet noodzakelijk een betere duiker is dan een 3* duiker of een divemaster. Een en ander is sterk afhankelijk van de training, de ervaring en het doel van de duikactiviteit. Ook in de beroepsduiksector zijn grote verschillen in benodigde vaardigheid. Aan een brandweerdruiker worden andere eisen gesteld dan aan een militaire duiker die explosieven onschadelijk maakt en beide zijn niet vergelijkbaar met saturatieduikers op de bodem van de oceaan. Ook de techniek van duiken verschilt sterk van sector tot sector, onder andere in de uitvoering van decompressie, gebruikte uitrusting en gereedschappen. Strenge keuringseisen of een compressiekamer aan de waterkant dragen niets bij aan de duikveiligheid bij sportduiken of zulke (lichte) werkzaamheden.

De RI&E

Het verschil in eisen die gesteld worden aan een commerciële aanbieder (bijvoorbeeld een duikwinkel) die een instructeur-vrijwilliger les laat geven en de

duikvereniging, is eveneens slecht verklaarbaar. Tussen een offshore duikbedrijf en een duikwinkel voor sportduikers maakt de wet geen onderscheid terwijl een duiksportvereniging voor een groot deel buiten de regels van de Arbowet blijft. De duikwinkel is verplicht een RI&E op te stellen voor de werkzaamheden van vrijwilligers, terwijl de wet die eis niet stelt aan een vereniging waarvoor een vrijwilliger werkzaamheden verricht.

Een 'risk assessment' is echter wel onderdeel van de EN-normen en in alle opleidingen van de recreatieve duikorganisaties wordt geleerd hoe de risico's van een duik tevoren moeten worden beoordeeld; *check de stek, buddy check, eerste hulp uitrusting, noodprocedures en bereikbaarheid*.

De NOB heeft een online handleiding ter beschikking gesteld voor het maken een RI&E die ook kan worden toegepast op andere onderwerpen dan uitsluitend het duiken.

Kan je bekeurd worden?

Iemand die zich niet aan de regels van de Arbowetgeving houdt kan bekeurd worden.

Voor zover bekend heeft de inspectie SZW twee keer een boete uitgeschreven bij duikactiviteiten van vrijwilligersorganisaties. Als dergelijke boetes ook door het ministerie worden bekrachtigd kunnen activiteiten als het observeren van onderwater leven voor Natuurmonumenten, het onderzoeken van een scheepswrak, Duik Nederland Schoon of het plaatsen van korfjes voor sepia's in de Oosterschelde, niet meer uitgevoerd worden door sportduikers.

Uitspraken van rechters zijn er over dit onderwerp (nog) niet. Er zijn voldoende argumenten om boetebesluiten ook in rechte aan te vechten, maar tot heden is nog geen zaak voor de rechter gekomen.

Aan de NOB wordt het advies gegeven eventuele boetebesluiten van de Inspectie SZW te (helpen) bestrijden door het ondersteunen bij bezwaar en beroep en daarnaast in overleg te treden met het ministerie om deze verwarrende regelgeving aan te passen. In samenwerking met de Stichting Werken onder Overdruk (de beheerder van de wettelijke arbeidsomstandigheden-certificatieschema's) zou een veel eenvoudiger regeling ontwikkeld kunnen worden, vergelijkbaar met de regeling in Engeland.

De arboregeling in Engeland

De Britse Health and Safety Executive (HSE), de arbeidsomstandighedenautoriteit in Engeland, erkent wel dat de lichtere duikarbeid veel meer gediend is bij

de opleidingseisen uit de EN-normen en standaarden van de duikorganisaties, dan bij alle eisen voor zware duikarbeid.

De HSE erkent dan ook dat de opleidingseisen volgens de EN-normen voor recreatief duiken voldoende zijn voor lichtere duikarbeid. In de Britse regelgeving worden de standaarden erkend van de belangrijkste organisaties zoals CMAS, PADI, NAUI, GUE en voor Nederland die van de NOB.

Medische geschiktheid

Beroepsduikers worden periodiek medisch beoordeeld aan de hand van een uitgebreid schema door beroepsduikerartsen. Een en ander is gericht op beoordeling voor zware arbeid onder overdruk.

Screening of sportduikers geen onverantwoorde risico's zullen ondervinden door onderliggende lichamelijke gebreken is daarmee natuurlijk niet vergelijkbaar. De Nederlandse Vereniging voor Duikgeneeskunde heeft een richtlijn uitgebracht waarin periodieke keuring voorgeschreven wordt voor recreatieve duikers. Onder (duik)artsen bestaan echter verschillende opvattingen over de zinvolheid en uitvoering van een sportduikkeuring. In het buitenland gelden voorschriften die per land verschillen. De NOB volgde tot voor kort de aanbeveling van de Nederlandse Vereniging voor Duikgeneeskunde.

De EN-normen stellen een keuring alleen verplicht bij aanvang van de opleiding tot instructeur of duikbegeleider. Voor het overige schrijft de EN-norm een vragenlijst voor.

De CMAS erkent dat er in de meeste landen verschillend gedacht wordt over sportduikkeuringen. Zij legt dus geen verplichting op. Men kan de vragenlijst hanteren die gemaakt is door UHMS en alleen keuren als uit die vragen blijkt dat dat wordt aanbevolen. Nederlandse duikorganisaties zouden ook die lijn kunnen volgen.

Voldoende medisch wetenschappelijk bewijs voor het een of het ander is er niet. Juridisch zijn er voor de toepassing van de vragenlijst geen belemmeringen.

Wel zou de lijst aangevuld kunnen worden met een aanbeveling voor herhaling en te stellen leeftijdsgrenzen

CONCLUSIES

Hieronder wordt, ingedeeld naar functies en bezigheden, beschreven in hoeverre Arboregels naar huidige wetgeving van toepassing zijn en de eisen die de wet stelt aan keuringen.

WERKZAAMHEDEN VAN INSTRUCTEUR OF DIVEMASTER BIJ DE DUIKVERENIGING

Werkt een instructeur of een divemaster als vrijwilliger, dus niet in zijn of haar beroep en onbetaald, voor zijn/haar duikvereniging in het kader van het geven van SCUBA-instructie, dan zijn alleen de bijzondere bepalingen van arbeid onder overdruk van toepassing uit het Arbobesluit. En een en ander is voor het duiken beperkt tot de voorschriften van de artikelen 6.14 en 6.15.

Deze eisen worden ruimschoots gedekt door de voorschriften van recreatieve duikorganisaties als NOB, PADI, NAUI of CMAS.

INSTRUCTEUR, DUIKBEGELEIDER, DIVEMASTER, 3* DUIKER

Het Arbobesluit is niet duidelijk wanneer er sprake is van instructie en wanneer niet. Het aanleren van nieuwe vaardigheden door een instructeur lijkt overeen te komen met het begrip instructie, maar of het oefenen van die vaardigheden onder leiding van een divemaster als vergelijkbare arbeid moet worden gezien, valt te betwijfelen.

Of een en ander ooit tot een beoordeling door de Inspectie SZW zal leiden waaruit een boetebesluit voortvloeit, is niet waarschijnlijk.

BIJ EEN DUIKSCHOOL OF DUIKWINKEL

Geven de instructeur of divemaster als vrijwilliger les bij een duikschool of duikwinkel (commerciële organisatie) dan zal de werkgever onderworpen zijn aan de Arbowet en een beleid moeten uitvoeren zoals daarin voorgeschreven, tenzij de duikwinkel of school gezien moet worden als sportorganisatie. De wet is hierover niet duidelijk. Wel gelden voor duikles activiteiten ook alleen de artikelen 6.14 en 6.15 van het Arbobesluit.

EEN DUIKSCHOOLHOUDER OF ZELFSTANDIG INSTRUCTEUR

Een duikschoolhouder die zelf lesgeeft of de zelfstandige instructeur vallen eveneens onder art. 6.13 lid 3 (6.14 en 6.15). Maakt de instructeur of duikschoolhouder gebruik van hulpkrachten, dan is hij/zij ten opzichte van die werkkrachten onderworpen aan alle regels uit de wet. Voor het lesgeven zelf zijn de vier voorschriften uit art. 6.14 en 6.15 van toepassing.

WERKZAAMHEDEN VAN EEN INSTRUCTEUR VOOR TECHNISCH DUIKEN

Artikel 6.13 lid 3 (dus alleen 6.14 en 6.15) uit het Arbobesluit is ook van toepassing bij technisch duiken. Begeeft de instructeur zich echter met zijn leerlingen dieper dan 50 meter - hetgeen in Nederland slechts op

enkele plaatsen mogelijk is - dan zouden alle eisen van artikelen 6.14 t/m 6.20 opgevolgd moeten worden, want art. 6.13 lid 3 is dan niet (meer) van toepassing. Voor de cursisten zou dit niet gelden; zij kunnen zich houden aan de voorschriften van GUE of NAUI zoals zij dat van de instructeur geleerd krijgen!

DUIKEN BIJ ACTIES EN WERKZAAMHEDEN OP DE GRENS VAN ARBEID

Het plaatsen van vlechtwerkjes voor afzetten van sepia eitjes in de Oosterschelde wordt uitgevoerd door sportduikers. Het verzamelen van plastic uit een duikplas of andere werkzaamheden in het algemeen belang vinden vaak plaats op verzoek van een niet-commerciële maatschappelijke organisatie. Dat kan een plaatselijke overheid zijn zoals een waterschap of recreatieschap, een universiteit of een organisatie als Natuurmonumenten.

Uit een tweetal opgelegde boetes en uit de brochure Sportduikinstructie en de regels, Inspectie SZW, valt op te maken dat het ministerie van SZW kennelijk geen onderscheidt maakt bij handhaving tussen dergelijke activiteiten en duikarbeid. Jurisprudentie naar aanleiding van opgelegde boetes is er nog niet.

Als een duiker aan zijn buddy vraagt een masker op te rapen dat enkele meters lager op de bodem van de duikplas ligt, zal een daarvoor door de inspectie SZW gegeven boete, voor de rechter naar alle waarschijnlijkheid geen stand houden. Of in andere gevallen de feiten en omstandigheden leiden tot het oordeel dat wel of geen sprake is van 'arbeid onder gezag' of 'werkzaam zijn voor' in de zin van de Arbowet zal sterk afhankelijk zijn van de interpretatie van de duikactiviteiten door de rechter.

Als jouw vereniging of duikgroep een boete krijgt opgelegd omdat niet voldaan wordt aan de Arbowet, neem dan contact op met de NOB

MEDISCHE GESCHIKTHEID

Over de noodzaak van keuringen voor sportduikers bestaan verschillende meningen. Sommigen vinden een keuring pas nodig als er aanwijzingen voor die noodzaak zijn. Daarvoor kan de duiker zelf een vragenlijst invullen. Andere (duiker)artsen staan een regelmatige keuring voor. Voldoende wetenschappelijk bewijs voor de ene of de andere mening ontbreekt echter. Per land in de wereld verschillen de voorschriften of zijn er geen regels gesteld.

De CMAS geeft de mogelijkheid om gebruik te gaan maken van de UHMS-vragenlijst ter beoordeling van medische geschiktheid. Zo'n zelfde lijst wordt gebruikt door PADI en andere organisaties. In Nederland zijn voor het hanteren van de vragenlijst geen juridische belemmeringen. Met dien verstande dat bij aanvang van de duiksport een volledige medische keuring wordt verricht door een erkende duikerarts.

Wel lijkt het aangewezen om voor instructeurs en duikbegeleiders (divemasters) expliciet op te nemen of zij kunnen volstaan met de vragenlijst of gekeurd moeten worden, bij welke leeftijdsgrenzen en met welke frequentie zij de beoordeling dienen te herhalen. Datzelfde geldt als in de richtlijn leeftijdsgrenzen gesteld worden voor anderen dan instructeurs of duikbegeleiders.

De aanvulling dient om geen onzekerheden te laten bestaan. Medisch wetenschappelijke onderbouwing van dergelijke keuzes zal moeilijk zijn.

ALGEMENE AANBEVELING

De verwarring die uit deze wetgeving voor de recreatieve duikbranche voortvloeit en de overdreven eisen die aan lichtere duikarbeid formeel verbonden zou zijn, rechtvaardigen een herziening.

De NOB zou het initiatief kunnen nemen om bij ministerie aan te dringen op herziening van deze regelgeving. Door de Stichting Werken Onder Overdruk zou een model ontwikkeld kunnen worden vergelijkbaar met de lijst van kwalificaties zoals gehanteerd door de Health and Safety Executive in Groot Brittannië.

Een en ander zou voor lichtere arbeid onder water en het sportduiken tot veel beter passende veiligheidsvoorschriften leiden.

Voorgaande is een sterk verkorte weergave van een advies aan de Nederlandse Onderwatersport Bond.

Hoewel met de meeste zorg samengesteld aanvaarden de opstellers geen aansprakelijkheid voor eventuele onjuistheden of onvolkomenheden

Correspondentie richten aan:
Nederlandse Onderwatersport Bond
info@onderwatersport.org